राष्ट्रीय क्षयरोग दुरीकरण कार्यक्रम, पुणे महानगरपालिका
इंटिग्रेटेड हेल्थ अॅंड फॅमिली वेलफेयर सोसायटी – टी.बी.
क्षयरोग विभाग

- सन १९९८ पासून पुणे महानगरपालिकेमध्ये राष्ट्रीय क्षयरोग दुरीकरण कार्यक्रम केंद्र शासन व राज्य शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार राबविण्यात येत आहे. भारत सरकारने संपूर्ण भारतामधून क्षयरोगाचे उच्चाटन सन २०२५ पूर्वी करण्याचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. संपूर्ण जगातून सन २०३५ पर्यंत क्षयरोगाचे दुरीकरण करण्याचे उदिष्ठ आहे.
- क्षयरोग हा संसर्गजन्य रोग आहे. संशयित रुग्णांची जास्तीत जास्त तपासणी करून क्षयरुग्ण निदान करणे आणि दीर्घ काळ नियमित उपचारातील पाठपुरावा करून क्षय रुग्णास पूर्ण बरे करणे हे मुख्य कार्य आहे.
- क्षयरुग्णांना पुणे महानगरपालिके मार्फत खालील प्रमाणे मोफत सुविधा पुरविल्या जातात
    - संशयित क्षयरुग्णाचे थुंकी तपासणी
    - संशयित क्षयरुग्णाचे CBNAAT / TrueNat / X-Ray तपासणी.
    - सर्व पुणे मनपा रुग्णालये व दवाखान्यांमध्ये क्षयरोग औषधी दिले जातात.
    - प्रधान मंत्री टी बी मुक्त भारत अभियानअंतर्गत गरीब गरजू क्षयरुग्णांना निक्शय मित्रांनमार्फत पोषक आहार वाटप.
    - निक्शय पोषण योजने अंतर्गत र.रु.३०००/- क्षयरुग्णांना पहिला लाभ निदानाच्या वेळी आणि. र.रु.३०००/- दुसरा लाभ ८४ दिवसांचे उपचार पूर्ण झाल्यानंतर DBT द्वारे केंद्र शासना मार्फत देण्यात येतो.
- TB Notification नवीन क्षयरुग्णाची माहिती देणाऱ्यास ५००/- रुपये लाभ दिला जातो.
- DSTB क्षयरुग्णास उपचारास सहाय्य करणाऱ्यास उपचारा अंती १०००/- रुपये आणि DRTB क्षयरुग्णास उपचारास सहाय्य करणाऱ्यास उपचारा अंती ५०००/- रुपये लाभ दिला जातो.
- **प्रधान मंत्री टी बी मुक्त भारत अभियानअंतर्गत** केंद्र शासनाने क्षयरुग्णांच्या सहाय्यासाठी **निक्शय मित्र** योजनेच्या माध्यमातुन उद्योजक, खाजगी व्यावसायिक, एन.जी.ओ. यांचा सहभाग घेऊन क्षयरुग्णांसाठी पोषक आहार, अंडी, प्रोटीन पावडर इ. स्वरुपात मदत करण्यात येते. पुणे महानगरपालिकेत निक्शय मित्र म्हणून ६९ जणांचा सहभाग नोंदविला असून त्यापैकी ६७ निक्शय मित्र यांचे कडून ४२०४ क्षयरुग्णांना उपचार कालावधीत (६ महिने) १६३२२ एकूण फूड बास्केट पोषक आहार वाटप करण्यात आले आहेत.
- पुणे महानगरपालिका क्षेत्रातील सर्व खाजगी वैद्यकिय यंत्रणांचा सहभाग घेऊन टी बी Notification नोंदविण्यात येत आहे.
- सन २०२४ अखेर सरकारी विभागांतर्गत ३२०० व खाजगी विभागांतर्गत ४७७० असे एकूण ७९७० टीबी नोटीफीकेशन / क्षयरुग्ण निदान झाले असून ते एकूण उददिष्टांच्या १०२% सध्या केले आहे.
- सन २०२५ माहे जानेवारी २०२५ ते मे २०२५ अखेर सरकारी विभागांतर्गत १३५३ व खाजगी विभागांतर्गत १९४६ असे एकूण ३२९९ टीबी नोटीफीकेशन / क्षयरुग्ण निदान झाले असून ते एकूण अपेक्षित ४२% उददिष्टांच्या ४३% उददिष्ट साध्या केले आहे.
- सन २०२३ मधील उपचारावरील ६८५१ DSTB क्षयरुग्णान पैकी ६३६१ उपचारा अंती ९३% बरे झाले आहेत. एकूण मृत्यू चे प्रमाण २.४% (१६५) आहे.
- सन २०२४ अखेर उपचारावरील ८५९३ क्षयरुग्णान पैकी ५३०० क्षयरुग्णांना निक्शय पोषण योजने अंतर्गत र.रु.२,१६,२५,५००/- इतका (६२%) लाभ डीबीटी द्वारे देण्यात आला आहे.

- माहे मार्च २०२५ मध्ये सक्रिय क्षयरुग्ण शोध मोहीमे मध्ये ५,०८,१७० लोकसंख्ये मध्ये २९१४ संशयित क्षयरुग्णांची तपासणी करण्यात आली त्या मधून एकूण १२६ क्षयरुग्ण निदान झाले असून त्यांना तत्काळ उपचारावर घेण्यात आले.

- "टीबी मुक्त भारत अभियान" माहे जून २०२५ ते डिसेंबर २०२५ पर्यंत पुणे मनपा कार्यक्षेत्रात राबविण्यात येत आहे. या अभियानांतर्गत केंद्र व राज्य शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार झोपडपट्टी, अनाथालये, वृद्धाश्रम, बांधकाम कामगार, अतिजोखीमग्रस्त रुग्ण, औद्योगिक संस्थेतील कामगार इत्यदी ठिकाणी शिबिरांचे आयोजन करून संशयित क्षयरुग्ण तपासणी व जनजागृती करून निदान झालेल्या रुग्णांना तत्काळ उपचारावर घेण्यात येणार आहे.
- अति जोखीम घटकातील व्यक्तींची Cy-TB तपासणी करून TPT उपचारावर घेण्यात येत आहे.
त्यामुळे क्षयरोग नियंत्रण कार्यक्रमास बळकटी निर्माण होणार आहे.

Integrated Health & Family Welfare Society – PMC

पुणे महानगरपालिका

1	मा.अतिरिक्त महापालिका आयुक्त (ज), पुणे महानगरपालिका	अध्यक्ष
2	वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी (MOH), पुणे महानगरपालिका	सदस्य सचिव
3	अधिष्ठाता – ससून जनरल हॉस्पिटल, पुणे	सदस्य
4	उपआरोग्य अधिकारी (DY MOH)	सदस्य
5	सहाय्यक आरोग्य अधिकारी (राष्ट्रीय कार्यक्रम), नोडल ऑफिसर (RCH), पुणे महानगरपालिका	सहसचिव
6	शहर क्षयरोग अधिकारी, पुणे महानगरपालिका	सहसचिव

एकुण क्षयरोग विभाग – ११ (२.५० लक्ष लोकसंख्या प्रती क्षयरोग विभाग प्रमाणे)

मान्यता प्राप्त सूक्ष्मदर्शी केंद्र (Designated Microscopy Center) & ४२

(१ लक्ष लोकसंखेसाठी १ DMC)

टीबी नोटीफिकेशन TB Notification

क्र	वर्ष	उद्दिष्टे	साध्य उद्दिष्टे	टक्के
१	२०२०	८२००	४९४०	६० %
२	२०२१	८८००	६१४४	७० %
३	२०२२	८५६०	७२०३	८४ %
४	२०२३	७७८०	७१७३	९२ %
५	२०२४	७८००	७९७०	१०२%
६	माहे मे २०२५	७७००	३२९९	४३%

मागील ५ वर्षातील आर्थिक बजेट

क्र	वर्ष	मजूर/प्राप्त निधी	एकुण खर्च	टक्के
१	२०२०-२१	४,८०,००,०००	४,६४,००,०००	९६ %
२	२०२१-२२	४,८१,००,०००	३,४१,००,०००	७१ %
३	२०२२-२३	३,९७,००,०००	२,३७,८९,४९५	६० %
४	२०२३-२४	३,७५,५७,०००	३,०७,८५,०००	८२%
५	२०२४-२५	३,७८,००,०००	३,१५,८२,१९३	८४%

निक्शाय पोषण योजना – क्षयरुग्ण लाभार्थी

क्र	वर्ष	एकुण रुग्ण	एकुण लाभार्थी	टक्के	रक्कम
१	२०२०	५७१४	४४०३	७७ %	१,७४,२३,५००
२	२०२१	६९३१	४८३९	७० %	१,७४,३६,५००
३	२०२२	७९१९	५४९७	६९ %	१,८६,२९,०००
४	२०२३	७७०८	५५४०	७२ %	१,८८,४६,५००
५	२०२४	८५९३	५३००	६२%	२,१६,२५,५००
६	माहे मे २०२५	३५९७	६२२	१७%	१८,६३,०००

Private Practitioner - Incentive for TB Notification and Outcome

Year	Total Beneficiary	Benefit Eligible	Paid Benefit	₹ Amount Paid
२०२०	१७७५	४८३९	३७०५	१८,५२,५००
२०२१	१७८४	५५०१	३७६५	१८,८२,५००
२०२२	२०४२	५०२२	३५९६	१७,९१,५००
२०२३	४३४२	६९८०	५९२०	२९,४२,५००
२०२४	४५२६	८५६१	३८३०	१९,१०,०००

औषधांना दाद न देणारे क्षयरुग्ण (MDR , XDR TB)

Drug Resistance TB (DRTB) Cases Information Programmatic Management of Drug Resistance TB (PMDT)				
Year	Total Register Cases	Cured And Treatment Completed	Success Rate	Total Death
२०२०	२७३	१७७	६५%	३२
२०२१	२९४	२०५	७०%	२९
२०२२	२६०	१७४	In Process	२५
२०२३	२९७	In Process	In Process	२३
२०२४	३१४	In Process	In Process	२०
माहे मे २०२५	५८	-	-	-

National Leprosy Eradication Programme Supervisory Urban Leprosy Unit Pune 06 Information For April 2024 to DECEMBER 2024												
Sr.No.	Particulars	MB				Total	PB				Total	Grand Total
1		Male	Female	Male Child	Female Child		Male	Female	Male Child	Female Child		
2	Total Balance (New & Old) Under Treatment	113	43	0	5	161	4	2	0	1	7	168
3	New Case Detection In December 2024	12	3	0	0	15	2	0	0	0	2	17
4	Old Cases Detection In December 2024	2	1	0	0	3	0	0	0	0	0	3
5	New Cases Detection From April 2024 To December 2024	96	36	0	4	136	9	2	0	2	13	149
6	Old Cases Detection From April 2024 To December 2024	10	3	0	0	13	0	0	0	0	0	13
7	Grade I Deformity From April 2024 To December 2024	16	4	0	0	20	0	0	0	0	0	20
8	Grade II Deformity From April 2024 To December 2024	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1
9	Total MB Cases Detected From April 2024 To December 2024	96	36	0	4	136	0	0	0	0	0	136
10	Total PB Cases Detected From April 2024 To December 2024	0	0	0	0	0	9	2	0	2	13	13
11	Total Child Cases Detected From April 2024 To December 2024	0	0	0	4	4	0	0	0	2	2	6
12	Total Female Cases Detected From April 2024 To December 2024	0	36	0	4	40	0	2	0	2	4	44
13	Total Male Cases Detected From April 2024 To December 2024	96	0	0	0	96	9	0	0	0	9	105

National Tuberculosis Elimination Programme, Pune MC
Indicators – for the Year– 2021 to 2024 (Dec)

Sr. No.	Indicators	2022	2023	2024	2025 till May
1	% of TB Notification Register	84%	92%	102%	43%
2	% of TB notified patients with known HIV status	98%	99%	99%	97%
3	% of TB notified patients with Diabetic known Status	96%	99%	99%	95%
4	% of TB notified patients with UDST done	79%	69%	92%	86%
5	Treatment success rate	85%	89%	93%	95%
6	% of Eligible beneficiaries paid under Nikshay Poshan Yojana	70%	72%	62%	18%
7	% of Expenditure amongst the fund allocated to the state	60%	82%	84%	
8	% of Children given chemoprophylaxis (Below 6 Year)	65%	66%	59%	93%
9	% of DR TB patient diagnosed (identified) & put on Rx	100%	100%	100%	100%

उपक्रम

NGO Working under TB, Pune MC

1. Patient Provider Support Agency (PPSA)

Network of Maharashtra People living with HIV/AIDS (NMP+) Agency is selected under PPSA Scheme through State for working in Pune MC area for Private Sector in Jan 2024.

Employees working under NMP+ visits Private Hospital, Clinics, Nursing Homes, Charitable / Trust Hospital, Private Medical Colleges, Chemists/Pharmacists, Laboratories, AYUSH providers, Informal providers etc. for TB Notification and Diagnostic linkages – sample collection & timely transportation to public/Private Sectors facility, delivering report.

Patient management and public health action: HIV, DM, NAAT, Contact tracing, Treatment adherence and linkages for TPT.

In Year 2024 Private Sector Target for TB Notification was 4200 and achieved 4770 (114%)

2.Hindustan Latex Family Planing Pramotion Trust (HLFPPT)

HLFPPT appointed by Central TB Division in July 2024 for working Pune MC Area for Key activities like Active Case Finding among Key Vulnerable Population and High risk area. QR Code based Sample transportation.

Houses Screened	Presumptive Cases	Sample Collection	X-Ray Done	Diagnosis
2041	672	672	672	6

3.TB Alert India

TB Alert India appointed in Dec 2024 through State to work in Pune MC Slum area of Vishrantwadi and Yerawada. This agency work for IEC activity among Youth population using social media.

Address pre-laboratory diagnostic/referral delays by building capacity of Frontline healthcare workers (FLHCW) towards the 3Cs – prompt identification and referral of presumed TB cases (Competence), addressing stigma (Connection) and lack of trust (Confidence) in urban slums.

4.Doctors for You (DFY)

Doctors for You appointed in March 2025 through Central TB Division in Pune MC area to start private DRTB Center in private Medical College and Hospital. With help of DFY three private DRTB center started in March 2025.

1. Smt.Kashibai Navale Medical College, Sinhagad Road.
2. Bharti Vidyapeet Medical College, Dhankawadi.
3. Poona Hospital and Research Center, Navipeth.

२४ मार्च जागतिक क्षयरोग दिनानिमित्त पुणे महानगरपालिका मा.अतिरिक्त महापालिका आयुक्त एम जे प्रदीप चंद्रन, मा.आरोग्य अधिकारी डॉ.निना बोराडे, शहर क्षयरोग अधिकारी डॉ.प्रशांत बोठे यांचे हस्ते सहभागी स्पर्धकांना प्रशस्ती पत्रक व मानचिन्ह प्रदान करण्यात आले.

“टीबी मुक्त भारत अभियान” मेट्रोस्टेशन येथील कामगारांचे क्षयरोग तपासणी शिबीर

राष्ट्रीय क्षयरोग दुरीकरण कार्यक्रम, पुणे महानगरपालिका

SCHOOL SENSIDISATION PROGRAME

SCHOOL SENSIDISATION PROGRAME

Pune Metro TB sensitisation

Vyasan Mukti Kendra

Pune metro TB sensitisation

SCHOOL SENSIDISATION PROGRAME

राष्ट्रीय क्षयरोग दुरीकरण कार्यक्रम, पुणे महानगरपालिका

Pune Railway Station Street Play about TB

Pune Railway Station Street Play about TB

Nursing College Student TB Sensitisation

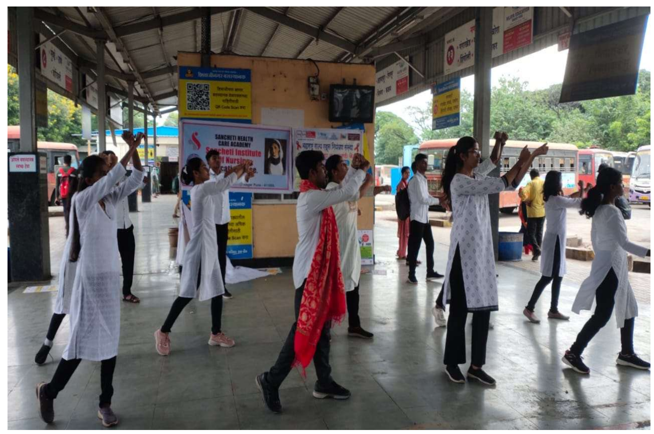

Pune ST BUS Depo Street Play about TB

SCHOOL SENSIDISATION PROGRAME

SCHOOL SENSIDISATION PROGRAME